

5. Burjak V.K. Мотивы познавател'noj dejatel'nosti uchashhysja / V.K. Burjak // Rad. shkola. - 1980. - № 1. - S. 25 - 30. futher
6. Выготский L.S. Sobranye sochynenyj / L.S. Выготский / Pod red. A.M. Matjushkina. - V 6-ty tomah. - M.: Pedagogyka, 1983. - T. 4: Detskaja psihologija. - 432 s.
7. Druzhynyn V.E. Psihologija emocij, chuvstv, voly / V.E. Druzhynyn. - M.: Sfera, 2003. - S. 59-65.
8. Markova A.K. Formirovanye motyvacyu uchenija: Knyga dlja uchytelja / A.K. Markova, T.A. Matys, A.B. Orlov. - M.: Prosveshhenye, 1990. - 192 s.
9. Jakobson S.G. Organizovannost' u uslovyja ee formirovanyja u mladshyh shkol'nykov / S.G. Jakobson, N.F. Prokina. - M.: Prosveshhenye, 1967. - 165 s.

Sydorenko O.B. The ways of development of the arbitrariness in the behavior of pupils of primary school age with low level of educational achievements. The research of conditions of arbitrariness in the behavior of juniors, who have low educational advances in learning, is reflected in the article; age characteristics of younger pupils is revealed, the essence of notion of "arbitrariness", "arbitrary regulation" is certain. The article presented the ways of development of arbitrariness in the behavior of young pupils with low-performing in the learning, determined psychological and pedagogical conditions of internal and external component of behavior, to overcome weaknesses in the cognitive area, deficiencies in the motivational area of learning and deficiencies in arbitrariness.

Keywords: arbitrariness, arbitrary regulation, motivation, attention, thinking, restrictive aim, volitional qualities, individual, personally-active, personally-oriented approach.

УДК 159.923

Яблонська Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ХУДОЖНЬО ОБДАРОВАНИХ ТА «ПРОБЛЕМНИХ» ПІДЛІТКІВ ТА ЮНАКІВ

Яблонська Т.М. Особливості ідентичності художньо обдарованих та «проблемних» підлітків та юнаків. У статті розглядається феномен ідентичності, його структура як єдність когнітивного, емоційного, конативного та ціннісного компонентів. Виявлено, що більш високий рівень розвитку ідентичності характеризує художньо обдарованих дітей, що виявляється і більш диференційованому і повному образі Я, його позитивній модальності й узгодженості, чіткій професійній перспективі майбутнього, більш високих статусах ідентичності в різних сферах життєдіяльності.

Ключові слова: ідентичність, ідентифікація, соціальна ідентичність, особистісна ідентичність, статус ідентичності.

Яблонская Т.М. Особенности идентичности художественно одаренных та «проблемных» подростков и юношей. В статье рассматривается феномен идентичности личности, его структура как единство когнитивного, эмоционального, коннативного и ценностного компонентов. Выведено, что более высокий уровень развития идентичности характеризует художественно одаренных детей, что проявляется в более дифференцированном и полном образе Я, его позитивной модальности и согласованности, четкой профессиональной

перспективе будущего, более высоких статусах идентичности в разных сферах жизнедеятельности.

Ключевые слова: идентичность, идентификация, социальная идентичность, личностная идентичность, статус идентичности.

Вступ. Вивчення феномену ідентичності особистості є досить популярним напрямком досліджень у зарубіжній і вітчизняній психології. В той самий час наявні теоретичні та прикладні дослідження ідентичності не вичерпують всіх аспектів проблеми. Зокрема, залишаються дискусійними питання структури й змісту ідентичності, її розвитку в онтогенезі особистості залежно від тих чи інших умов. З урахуванням сучасних трансформаційних процесів, що торкнулися практично всіх аспектів розвитку суспільства, особливо актуальною стає проблема вивчення особливостей ідентичності дітей залежно від тих психологічних умов її розвитку, що складаються у сім'ї.

Вихідні передумови. Аналіз психологічних досліджень свідчить про те, що ідентичність особистості є складним, багатовимірним феноменом, який розглядається у психологічних дослідженнях різних напрямків: особистісно-орієнтованого (Т.Бьюдженталь, А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл та ін.); в рамках соціально-психологічної проблематики (Г.М. Андреева, Е. Еріксон, В.І. Павленко, Д. Тернер, Г. Теджфел и др.); в контексті теорій вікових криз розвитку як специфічний феномен юності (М.И.Боришевський, А. Ватерман, І.В. Дубровіна, Е. Еріксон, І.С. Кон, Дж. Марсія та ін.); як глибинний феномен (Д. Віннікотт, Х. Кохут, Р. Лейнг, К. Хорні та ін.).

Становлення ідентичності відбувається через спілкування, кристалізацію дитячих ідентифікацій, рольового досвіду і досвіду соціальних впливів, оцінок і очікувань навколишніх (Е.Еріксон, Дж.Марсія та ін.) [7; 10]. В підлітковому віці актуалізується досягнення ідентичності через прийняття низки свідомих рішень відносно своєї ціннісної позиції в соціумі, пошук соціальних основ особистої визначеності і стійкості, рольової і групової належності.

Ідентичність особистості розглядається як синтез ідентифікацій, які виникають в процесі соціалізації індивіда [3; 7; 10]. У структурі ідентичності дослідники виокремлюють особистісну і соціальну складові (Дж. Мід, Ю.Хабермас та ін.), які відображають співвідношення соціальної детермінації ідентичності й самодетермінації особистості [4; 8]. Різні аспекти особистісної, соціальної та професійної ідентичності вивчаються у працях М.Й.Боришевського, В.Л.Зликова, О.Л. Солдатової, Л.Б.Шнейдер та інших дослідників [1; 3; 4; 5; 7; 8; 10].

Основаючись на поглядах Е.Еріксона, О.Л.Солдатової, Л.Б.Шнейдер та інших вчених, ми визначаємо *ідентичність* особистості як складну динамічну систему уявлень особистості про саму себе і пов'язаних з ними переживань, котра складається в результаті синтезу визначень індивіда значущими іншими та його самовизначень і апробується в актах вибору.

В структурі ідентичності ми виокремлюємо когнітивну, емоційну та конативну сфери. Зокрема, до *когнітивної сфери* ідентичності ми віднесли окремі самоідентифікації, самохарактеристики дитини, а на більш пізніх вікових етапах – її образ Я та Я-концепцію. До *емоційної сфери* ідентичності віднесені

переживання самототожності, аутентичності, емоційної єдності, ідентифікації з певними об'єктами, групами. Ці переживання складають основу раннього життєвого досвіду дитини, а з віком ускладнюються і трансформуються в більш широку систему ставлень до навколишнього світу й самої себе, самооцінок особистості. До *конативної сфери* були віднесені зразки поведінки й ролі, а на більш пізніх етапах онтогенезу – самовизначення як акти здійснення вибору.

Окреме місце в структурі ідентичності посідає, на нашу думку, *ціннісна сфера*, яку ми розглядаємо як «наскрізну» характеристику, котра пов'язана з уявленнями і ставленням індивіда до самого себе, навколишньої дійсності і найбільш повно виявляється у поведінці, вчинках суб'єкта. Вважаємо це правомірним на основі того, що цінності розглядаються як основа особистості (М.Й.Боришевський, Д.О.Леонтьєв та ін.), невід'ємний компонент ідентичності (А.Ватгерман, К.В.Коростеліна, Дж.Марсія та ін.), а деякі дослідники виокремлюють підструктуру ціннісної ідентичності (К. Камільєрі) [9]. Цінності безпосередньо пов'язані з уявленнями особистості про сенс життя. Виступаючи важливим елементом структури ідентичності, вони відіграють провідну роль у формуванні особистості, оскільки на їх основі створюється еталон, образ майбутнього (Л.Б.Шнейдер [5]).

Сімейні взаємини ми розглядаємо як один із важливих чинників становлення та розвитку ідентичності дитини, саме тому особливий інтерес представляє вивчення особливостей ідентичності підлітків та юнаків різних груп та порівняння умов розвитку ідентичності в сім'ї.

Метою статті є вивчення і порівняння особливостей ідентичності різних груп підлітків і юнаків.

Виклад методики і результатів дослідження. Оскільки дослідження особливостей ідентичності різних груп підлітків і юнаків проводилося з метою виявлення закономірностей розвитку ідентичності дитини в системі сімейних взаємин, для порівняння були обрані наступні групи підлітків і юнаків: 1) ті, які навчаються в спеціалізованій школі художньо-мистецького спрямування (44 опитаних, з яких 30 дівчат, 14 хлопців); 2) діти з проблемами поведінки, які перебували на обліку служби у справах дітей через скоєння правопорушень (37 осіб, хлопці). Контрольну групу склали діти, котрі навчалися в загальноосвітній школі і при цьому не мали значних особистісних та поведінкових проблем (62 особи: 31 дівчина, 31 хлопець).

Такі експериментальні групи було обрано з наступних міркувань. Вибір для обстеження дітей з поведінковими девіаціями був зумовлений тим, що в системній концепції будь-які психологічні симптоми, поведінкові розлади дитини розглядаються як ознака порушеної сімейної взаємодії (А.Я. Варга [2], О.В. Черніков [6] та ін.). Отже, у таких сім'ях наявна неоптимальна або порушена сімейна взаємодія, сімейні дисфункції. З іншого боку, поведінка з відхиленнями безпосередньо пов'язана з процесом розвитку ідентичності особистості, оскільки є виявом не сформованості насамперед ціннісного і конативного компонентів ідентичності або її деформації, зокрема у формі негативної ідентичності.

Протилежний полюс ідентичності представлений зрілою, досягнутою

ідентичністю, ядро якої складають усвідомлене, позитивне Я, сформовані на основі індивідуального досвіду цінності особистості. Сім'ї, котрі формують таке уявлення про себе, досвід і цінності в дитини, є серед різних груп. Та все ж ми припустили, що найбільше їх виявиться серед сімей обдарованих дітей, які всіляко підтримують розвиток здібностей дитини, чим і зумовлений вибір іншої експериментальної групи.

У дослідженні були використані методика «Хто Я», опитувальник на основі напівструктурованого інтерв'ю Дж.Марсія, тест самоствавлення В.В.Століна, методики РСК Роттера, СЖО Д.О.Леонтьєва та САМОАО Е.Шостром.

В результаті дослідження структури і змісту ідентичності досліджуваних різних груп зафіксовано такі найбільш суттєві відмінності: *в дівчат* контрольної групи і художньо обдарованих щодо професійної ідентичності, особистісних якостей, повноти самоописів (хоча вони й не досягають рівня значущості); *у хлопців* з групи художньо обдарованих дітей показники цих сфер, а також категорії «інтереси, наміри» переважають відповідні показники опитаних інших груп на рівні тенденції, а показники повноти самоопису значуще відрізняються в хлопців контрольної групи та художньо обдарованих порівняно з показниками хлопців-правопорушників ($p \leq 0,05$). Це свідчить про досить суттєві відмінності у змісті й структурі ідентичності виокремлених груп дітей, які полягають насамперед у тому, що в художньо обдарованих дітей значне місце в їх системі ідентичності займає професійний аспект; крім того, вони більш схильні до рефлексії, самоаналізу, внаслідок чого повніше усвідомлюють свої особистісні риси, що свідчить про високий рівень особистісної ідентичності; самоописи художньо обдарованих дітей відзначається когнітивною складністю, їх уявлення про себе більш узгоджені та позитивні.

Опитані «проблемні» підлітки та старшокласники, навпаки, не схильні до самоаналізу, що виявляється у порівняно нижчому рівні усвідомлення ними власних особистісних рис, неповному самоописі, неузгоджених, амбівалентних уявлень про себе, низькій професійній зорієнтованості.

Зокрема, самохарактеристики, які можуть розглядатися як більш поверхові – формально-біографічні дані, опис зовнішності та фізіологічних особливостей (*люблю поспати, поїсти* тощо) переважають в групі підлітків-правопорушників. В інших групах досліджуваних вони виражені значно менше, особливо у групі художньо обдарованих дітей.

Серед об'єктивних характеристик найбільше представлені ідентифікація з людством, особистісна і статева ідентифікація, соціальні й сімейні ролі. Та найсуттєвішими є відмінності у сфері професійної ідентифікації. Цікаво, що в само описах 68% художньо обдарованих підлітків та старшокласників виразно звучить професійний аспект, причому не у формі потенційного, майбутнього Я, а Я-теперішнього: «*Я – художник... митець... актриса*». В контрольній групі частка дітей, в само описах яких наявний професійний аспект складає лише 8%, а в групі підлітків, що скоїли правопорушення, ледь сягає 4%. Це свідчить про розвинену професійну спрямованість художньо обдарованих дітей, порівняно з

якими інші групи підлітків та юнаків виглядають вельми незрілими, інфантильними в плані професійного самовизначення.

Суб'єктивні характеристики сумарно переважають у контрольній групі. Серед них найбільш представлені особистісні риси, які найменшою мірою виражені в «проблемних» дітей, а найбільшою – в контрольній групі. Художньо обдаровані підлітки та юнаки дещо менше за звичайних школярів схильні описувати себе в категоріях особистісних рис, та модальність цих характеристик є більш позитивною, ніж в інших групах досліджуваних. Ці діти також досить активні у різних видах діяльності, про що свідчить значна питома вага у їхніх само описах категорії «інтереси, наміри», особливо в хлопців. Також значно виразніше в групі цих дітей звучить ціннісний аспект, їх суспільна місія (*мислитель, творець, той, хто змінює реальність, носій мистецтва* тощо).

Показники розвитку ідентичності опитаних різних груп, відображені в її статусі в різних сферах життєдіяльності особистості, представлені у табл. 1. Як видно з таблиці, хлопці-правопорушники відрізняються найнижчими рівнями професійної ідентичності: вони або взагалі не замислюються над проблемою професійного самовизначення, або погоджуються на варіанти, що пропонують близькі. Суттєвою ознакою обдарованих дітей у цій сфері є те, що більшість із них мають досягнутий статус ідентичності або розглядають кілька альтернатив вибору професії (мораторій), при цьому батьки мають «дорадчий» голос.

Релігійні та філософські погляди більшості підлітків та юнаків не сформовані або запозичені в батьків та прабатьків. Більшу вираженість вищих статусів ідентичності у цій сфері мають художньо обдаровані діти та дівчата з контрольної групи; найменшу – хлопці, що перебувають на обліку служби у справах дітей.

Більшість підлітків та юнаків, незалежно від групи, не цікавляться політикою; деякий інтерес до неї виявляють лише представники контрольної групи та зовсім мало – художньо обдаровані дівчата. Проте, опираючись на коментарях опитуваних, можемо стверджувати, що така незацікавленість представників різних експериментальних груп має різну природу: художньо обдаровані діти не цікавляться політикою насамперед через усвідомлення свого іншого призначення – творчості. Тоді як представники іншої контрольної групи здебільшого не цікавляться політикою з огляду на вузькість, конкретно-індивідуалістичну спрямованість своїх інтересів.

Найменше замислюються над засадами стосунків кохання підлітки та юнаки, що перебувають на обліку служби; художньо обдаровані діти мають найвищі статуси ідентичності у цій сфері, що ґрунтуються на певному досвіді стосунків і намаганні осмислити їх сутність, прийняти відповідні рішення для себе щодо того, яким чином будувати ці стосунки. Як серед художньо обдарованих опитуваних, так і серед представників контрольної групи вищі рівні ідентичності у цій сфері мають дівчата порівняно з хлопцями.

У сфері дружби більш однорідну картину демонструють художньо обдаровані діти і опитані контрольної групи, тоді як хлопці-правопорушники характеризуються нижчими рівнями ідентичності, що означає меншу міру осмисленості цих стосунків, розуміння їх ціннісних основ.

Таблиця 1

Представленість статусів ідентичності досліджуваних різних груп (n=145,%)

Показники		Експериментальні групи			Контрольна група	
		хлопці, що стоять на обліку, n=37	художньо обдаровані діти		дівчата, n=33	хлопці, n=31
			дівчата, n=30	хлопці, n=14		
професійна	дифузна	70,2	10,0	7,1	15,2	25,8
	передчасна	16,3	3,3	-	18,2	32,3
	мораторій	8,1	26,7	57,1	30,2	25,8
	досягнута	5,4	60,0	35,8	36,4	16,1
релігійна	дифузна	70,2	46,7	57,4	36,4	58,1
	передчасна	24,4	16,7	14,2	39,4	32,3
	мораторій	5,4	30,0	21,3	18,2	6,4
	досягнута	-	6,6	7,1	6,1	3,2
політична	дифузна	91,9	83,4	85,8	87,8	80,8
	передчасна	8,1	13,3	14,2	6,1	6,4
	мораторій	-	3,3	-	6,1	9,6
	досягнута	-	-	-	-	3,2
любов	дифузна	67,6	10,0	14,2	18,2	42,0
	передчасна	10,8	3,3	-	15,2	9,6
	мораторій	21,6	40,0	64,5	48,4	42,0
	досягнута	-	46,7	21,3	18,2	6,4
дружба	дифузна	40,5	6,6	-	3,1	19,3
	передчасна	8,1	-	-	3,1	3,2
	мораторій	51,4	50,0	42,9	51,4	61,4
	досягнута	-	43,4	57,1	42,4	16,1
сім'я	дифузна	54,1	10,0	28,5	27,3	38,7
	передчасна	40,5	40,0	35,5	33,3	51,7
	мораторій	5,4	26,7	21,3	27,3	9,6
	досягнута	-	23,3	14,2	12,1	-
гендерна	дифузна	43,3	33,4	28,6	30,3	45,2
	передчасна	56,7	23,3	43,0	48,5	51,6
	мораторій	-	20,0	14,2	9,1	3,2
	досягнута	-	23,3	14,2	12,1	-

У сфері сім'ї хлопці й дівчата з контрольної групи досить суттєво відрізняються: хлопці демонструють загалом більшу залежність від сім'ї, що виявляється у переважанні в них передчасної ідентичності, що виявляється у некритичному запозиченні моделі батьківської сім'ї або ж, навпаки, її повному відкиданні. В художньо обдарованих дітей ці відмінності не такі суттєві за

рахунок того, що хлопці мають досить високі рівні ідентичності. Хлопці-правопорушники демонструють нижчі статуси ідентичності □ дифузію як неактуальність цієї сфери для них або передчасну ідентичність, як правило, у негативній формі (відкидання батьківської моделі).

Дівчата обох груп і художньо обдаровані хлопці мають вищі статуси гендерної ідентичності: так, поруч із дифузією та передчасною ідентичністю, що виявляється у прийнятті своєї статі й пов'язаних із нею ролей, стереотипів без їх критичного осмислення, у цих опитуваних відзначаються статуси мораторію і досягнутої ідентичності. Наприклад, серед відповідей цих опитуваних зустрічаються такі: «Народитися представником іншої статі... було б цікаво ...неважливо, всі ми рівні». Тоді як у хлопців, що перебувають на обліку, спостерігається переважно дифузія ідентичності або передчасна ідентичність у цій сфері, що виражається зокрема підкресленою маскуліністю, неприйняттям будь-яких інших точок зору, твердженнях про безглуздість самого запитання, агресивною налаштованістю щодо осіб нетрадиційної орієнтації.

Перевірка виявлених відмінностей за F^* -критерієм Фішера засвідчила, що більшість показників розвитку ідентичності підлітків і юнаків виокремлених груп значуще відрізняються. Таким чином, ідентичність представників різних груп має досить суттєві відмінності стосовно свого рівня розвитку: найбільш розвинена ідентичність у різних сферах життєдіяльності характеризує художньо обдарованих дітей, найменш розвинена, незріла – підлітків та юнаків, що скоїли правопорушення. Опитувані, які склали контрольну групу мають, в основному, середні між цими двома експериментальними групами показники.

Подібні тенденції щодо відмінності між групами опитуваних отримані й щодо інших показників, пов'язаних із сферою ідентичності особистості, зокрема самоствавлення особистості (табл.2).

Таблиця 2

**Показники самоствавлення досліджуваних різних груп
(за результатами тесту В.В.Століна, n=145, «сирі» бали)**

Показники самоствавлення	Експериментальні групи			Контрольна група	
	хлопці, що стоять на обліку, n=37	художньо обдаровані діти		дівчата, n=33	хлопці, n=31
		дівчата, n=30	хлопці, n=14		
Інтегральний показник	16,2	18,9	18,6	18,4	18,5
Самоповага	7,9	9,0	9,2	8,7	9,1
Аутосимпатія	9,3	8,9	9,0	9,1	9,1
Очікування позитивного ставлення інших	9,5	9,2	9,0	9,8	9,3
Самоінтерес	5,3	6,5	6,9	6,3	6,4
Самовпевненість	6,7	5,8	5,7	5,5	5,4
Ставлення інших	6,0	5,5	5,3	6,2	5,9
Самоприйняття	4,3	5,4	5,0	5,0	4,9
Самокерівництво	2,7	4,0	4,3	4,2	3,8
Самозвинувачення	4,3	3,9	4,0	4,6	4,4
Самоінтерес	5,1	5,9	6,0	5,6	5,3
Саморозуміння	2,9	3,3	3,6	2,8	3,1

Як видно з табл. 2, показники самоставлення досить суттєво відрізняються в групах звичайних школярів, обдарованих і «проблемних» дітей. Інтерпретація цього факту не видається простою та однозначною. Прикметно, що хлопці, котрі стоять на обліку служби у справах дітей, мають нижчі показники самоінтересу, саморозуміння, самокерівництва і самоприйняття, та вищі показники аутосимпатії, самовпевненості, очікування позитивного ставлення інших. Це означає, що вони мало замислюються над власними особливостями, а отже мають низький рівень рефлексії, часто оцінюють себе неадекватно. Художньо обдаровані дівчата і хлопці демонструють зворотну тенденцію: високий самоінтерес, саморозуміння, поєднані з нижчою самовпевненістю.

Показники суб'єктивного контролю опитаних різних груп також відрізняються: в обдарованих дітей і контрольній групі переважає інтернальний локус контролю, а в підлітків з порушеннями поведінки – екстернальний.

Порівняння показників СЖО дітей експериментальних і контрольної груп (табл.3) свідчить про відмінності у смисложиттєвих орієнтаціях.

Таблиця 3

**Показники смисло-життєвих орієнтацій досліджуваних різних груп
(за результатами тесту СЖО, n=145, бали)**

Показники СЖО	Експериментальні групи			Контрольна група	
	хлопці, що стоять на обліку, n=37	художньо обдаровані діти		дівчата, n=33	хлопці, n=31
		дівчата, n=30	хлопці, n=14		
Цілі	27,4	34,9	38,4	32,4	31,3
Процес	29,4	33,1	36,2	32,3	35,0
Результат	22,1	25,9	30,1	26,3	25,9
ЛК-Я	19,2	22,3	25,9	21,4	21,0
ЛК-життя	27,3	32,8	37,4	31,6	30,2
Загальний показник	96,5	107,6	119,9	105,6	101,3

Зокрема, найбільші розбіжності фіксуються щодо показника *цілей*, який найнижчий у групі хлопців-правопорушників і найвищий у художньо обдарованих підлітків та юнаків. Це означає, що останні характеризуються високою цілеспрямованістю, наявністю цілей у житті, які надають життю осмисленості, спрямованості й часової перспективи, тоді як для дітей з контрольної групи і особливо дітей, що скоїли правопорушення, такі ознаки не характерні. Цікаво, що серед звичайних школярів більшу цілеспрямованість демонструють дівчата, а в групі художньо обдарованих показник цілей переважає у хлопців.

Схожі тенденції спостерігаються й щодо інших показників смисложиттєвих орієнтацій: хлопці з проблемною поведінкою мають показники, нижчі за показники і хлопців з інших груп, і дівчат. Це означає, що вони не такі цілеспрямовані, як інші діти, менше задоволені своїм теперішнім, а також минулим життям. Невисокі показники локусу контролю – Я і локусу контролю –

життя свідчать про те, що більшість цих підлітків та юнаків не вірять у свої сили контролювати події власного життя. Ці особливості знайшли підтвердження і при обстеженні за методиками РСК та САМОАО (табл.4).

Таблиця 4

Показники САМОАО досліджуваних різних груп (n=145, «сирі» бали)

Показники САМОАО	Експериментальні групи			Контрольна група	
	хлопці, що стоять на обліку, n=37	художньо обдаровані діти		дівчата, n=33	хлопці, n=31
		дівчата, n=30	хлопці, n=14		
Контактність	6,5	9,1	9,7	9,7	8,6
Прийняття агресії	6,8	7,4	6,7	7,8	8,1
Пізнавальна потреба	3,1	5,7	6,0	5,8	5,9
Креативність	3,7	6,8	7,3	6,7	6,8
Спонтанність	5,0	7,9	8,0	6,7	6,6
Сензитивність	5,9	6,8	5,9	7,1	6,2
Гнучкість поведінки	6,7	11,7	9,9	10,7	9,3
Ціннісні орієнтації	8,1	11,0	11,8	11,5	11,2
Самоповага	7,5	8,1	9,7	9,0	9,4
Самоприйняття	6,2	7,3	8,3	9,0	7,5
Підтримка	33,5	40,9	46,7	42,3	41,5
Орієнтація у часі	5,0	6,7	9,1	7,2	6,3
Синергія	3,1	4,8	3,3	4,1	3,7
Уявлення про природу людини	4,8	5,4	5,7	5,5	5,0

Як видно з табл. 4, за всіма шкалами тесту САМОАО опитані з протиправною поведінкою мають нижчі показники, ніж представники інших груп. Хоча відмінності не сягають рівня значущості, найбільш суттєво відрізняються показники підтримки, контактності, гнучкості поведінки, ціннісних орієнтацій.

Отже, порівняння різних груп досліджуваних дозволяє зробити висновок про те, що ідентичність має вищі рівні розвитку в групі художньо обдарованих дітей, а найменшою мірою розвинена у групі підлітків-правопорушників.

Висновки в подальші перспективи досліджень. Дослідження різних категорій дітей – художньо обдарованих, «проблемних» – та порівняння їх із контрольною групою дозволило виявити значущі відмінності в розвитку ідентичності цих груп дітей. З'ясовано, що визначені групи дітей суттєво відрізняються за параметрами й рівнем розвитку ідентичності: ідентичність художньо обдарованих дітей відзначається більш складною структурою і змістом, тоді як ідентичність «проблемних» дітей характеризується здебільшого низьким рівнем розвитку (дифузною, передчасною ідентичністю) або негативною формою, внутрішньою суперечливістю, ціннісною деформацією. Такі відмінності між групами досліджуваних роблять актуальним вивчення

умов розвитку ідентичності дітей різних груп у сім'ї та виокремлення найбільш значущих для цього розвитку параметрів сімейних взаємин.

Список використаної джерел

1. Боришевський М.Й. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.
2. Варга А.Я., Драбкина Т.С. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс / А.Я. Варга, Т.С. Драбкина. – СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
3. Зливков В.Л. Самоідентифікація в педагогічній комунікації / В.Л.Зливков. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2005. – 140с.
4. Солдатова Е.Л. Эго-идентичность в нормативных кризисах развития /Е.Л.Солдатова // Вопросы психологии. – 2006. – №5. – С. 74-84.]
5. Шнейдер Л.Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность: теория и методы диагностики /Л.Б.Шнейдер. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2007. – 128 с.
6. Черников А.В. Системная семейная терапия: Интегративная модель диагностики. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М.: Независимая фирма «Класс», 2005. – 208 с.
7. Erikson, E.H. Identity, youth and crisis / E. Erikson. – New York: Norton, 1968. –349 p.
8. Hobermas, J. Identitail. Zur Rekonstruktion des Historichen Materialismus. – Frankfurt: Suhrkamp. Verl.,1976.
9. Camilleri C., Malevska-Peyre H. Socialization and Identity strategies // Handbook of Cross Cultural psychology (Ed.: Berry J.W., Poortinga Y.H., Pandey J.J.). – Allyn and Bacon, 1997, v.2,pp.43-68.
10. Marsia, J.E. Identity in Adolescence // Adelson J. (ed.) Jandbook of Adolescent Psychology. – N.Y.: John Willey, 1980. – P.213-231.

References

1. Boryshevskiy M.J. The road to myself: on the basis of subjectivity to the heights of spirituality. – K.: Academvydav, 2010. – 416 p.
2. Varga, A., Drabkina T. System psychotherapy of family/Brief lectures course. – SPb.: Rech, 2001. – 144 p.
3. Zlyvkov, V.L. Self-identification in pedagogical communication. – K.: Ukrainian center of political management, 2005. – 140 p.]
4. Soldatova, E.L. Ego-identity in normative development crisis // Question of psychology. – 2006. – №5. – P. 74-84.]
5. Shnader, L.B. The personality, gender and professional identity: the theory and methods of diagnostic. –M.:Moscow psychology-social institute, 2007. – 128 p.]
6. Thernikov, A. The system family's therapy: Integrative model of diagnostic. – M.:Independent firm «Class», 2005. – 208 p.]
7. Erikson, E.H. Identity, youth and crisis / E. Erikson. – New York: Norton, 1968. –349 p.
8. Hobermas, J. Identitail. Zur Rekonstruktion des Historichen Materialismus. – Frankfurt: Suhrkamp. Verl.,1976.
9. Camilleri C., Malevska-Peyre H. Socialization and Identity strategies // Handbook of Cross Cultural psychology (Ed.: Berry J.W., Poortinga Y.H., Pandey J.J.). – Allyn and Bacon, 1997, v.2,pp.43-68.
10. Marsia, J.E. Identity in Adolescence // Adelson J. (ed.) Jandbook of Adolescent Psychology. – N.Y.: John Willey, 1980. – P.213-231.

Yablonska T. Peculiarities of identity of artistically gifted and “problem” teenagers and high-school students.

The phenomenon of person's identity, its structure as the unity of cognitive, emotional,

connative and value components are examined in this article. Empirical research was conducted with the help of the methods “Who I am?” (Kuhn-McPartland), the questionnaire, created on the basis of the method of parametric interview of J.Marcia, self-attitude test of V.Stolin, test of J.B.Rotter, test of life purport orientation of D.Leontjev, Personal Orientation Inventory by E. Shostrom. The research of different children’s categories – artistically gifted, “problem” – and their comparison with the control group are allowed us to reveal notional differences in structure and level of identity development of teenagers group. It is analyzed that the higher level of identity is reached by “problem-free” children, which is reflected in more differentiated and full self-image, its positive modality and harmony, distinct professional perspective of the future, higher statuses of identity almost in all spheres of vital activity. The identity of “problem” teenagers is characterized mostly by low level of development (diffuse, premature identity) or negative form, internal inconsistency, values deformation. Such differences between the group of investigated people are allowed us to state that in families with artistically gifted children, more favorable conditions for child’s identity development as personal kernel.

Key terms: identity, identification, social identity, personal identity, the status of identity.

УДК 37.091.12 : 159-051 : [004.032.6]

Яланська С.П.

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА ЗВ’ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ ТВОРЧО КОМПЕТЕНТНОГО ПСИХОЛОГА

Яланська С.П. Ефективна система зв’язків з громад кістю як результата діяльності творчо компетентного психолога. Вплив на громадськість з метою гармонізації відносин між нею та організацією, встановлення двостороннього спілкування для з’ясування спільних інтересів і досягнення взаєморозуміння, що ґрунтується на правді, та повній поінформованості, покликана здійснювати система зв’язків з громадськістю. Останнім часом організації відчувають на собі вплив громадської думки, тому неефективна система взаємовідносин з цільовою і потенційно-цільовою громадськістю обумовлює неминучу втрату підприємствами свого іміджу. Таким чином, проблема вдосконалення системи зв’язків з громадськістю (паблік рилейшнз) одержує на сьогодні пріоритетного значення.

Ключові слова: система зв’язків з громадськістю, паблік рилейшнз, організація, творча компетентність фахівця, майбутній психолог.

Яланская С.П. Эффективная система связей с общественностью как результат деятельности творчески компетентного психолога. Влияние на общественность с целью гармонизации отношений между ней и организацией, установление двустороннего общения для выяснения общих интересов и достижения взаимопонимания, основанного на правде, и полной информированности, призвана осуществлять система связей с общественностью. Последнее время организации ощущают на себе влияние общественного мнения, поэтому неэффективная система взаимоотношений с целевой и потенциально целевой общественностью обуславливает неизбежную потерю предприятиями своего имиджа. Таким образом, проблема совершенствования системы связей с общественностью (паблик рилейшнз) получает на сегодня приоритетное значение.

Ключевые слова: система связей с общественностью, паблик рилейшнз, организация, творческая компетентность специалиста, будущий психолог.